

Toneelschrijvers

De Europese Canon van Ivo van Hove

Ivo van Hove

Welke tien toneelschrijvers zou u graag terugzien in een Europese canon? Deze vraag legden wij voor aan Ivo van Hove, artistiek leider van Toneelgroep Amsterdam.

Euripides
 William Shakespeare
 Constantin Stanislavski
 Bertold Brecht
 Antonin Artaud
 Jean Genet
 Hendrik Ibsen
 Ingmar Bergman
 Bernard-Marie Koltès
 Sarah Kane

De universele tegenstelling tussen rede en gevoel is in *Bacchanten* van **Euripides** op het scherp van de snede. In Thebe presenteert de god Dionysos zich als een goeroe van de nieuwe tijd en hij spoort zijn volgelingen aan om zich te bevrijden uit het keurslijf van de bourgeoisie en erop los te leven. Zo brengt hij eerst de vrouwen, maar later ook de gegoede burgerij het hoofd volslagen op hol. Met populistische manipulaties neemt hij in de loop van het stuk een gehele samenleving op sleeptouw en stort hen in de afgrond. Zijn motieven komen niet voort uit idealisme, maar uit wraak. Hij heeft een rekening te vereffenen uit het verleden. De lijn naar andere historische of hedendaagse leiders op het wereldtoneel is niet moeilijk te trekken.

Het werk van **Shakespeare** komt steeds weer terug in de verschillende fases van het leven. *Richard II*, de koning die verraden is door zijn vrienden, biologeerde mij als dertigjarige. *De getemde feeks*, een stuk dat mij nooit aansprak, trof mij terwijl ik het las tijdens een vliegreis. Wat ik voorheen zag als een afstotelijke manier om de liefde te beleven, kreeg in mijn ogen ineens een andere betekenis. Nu kan ik mij niet voorstellen dat ik ooit het familiedrama tussen *King Lear* en zijn drie dochters zal regisseren, maar misschien verandert dit nog in de loop van de tijd.

Het *theoretische werk* van **Stanislavski**, **Brecht** en **Artaud** behoort tot de canon van de toneelliteratuur. Al het werk van hedendaagse theatermakers is op een van deze drie of een mengvorm daarvan terug te voeren. Jan Fabre bijvoorbeeld doet denken aan het rituele ‘theater van de wreedheid’ van Artaud, die zijn acteurs steeds de uiterste grenzen liet opzoeken. Dood

Ivo van Hove

is directeur en artistiek leider
van Toneelgroep Amsterdam

Paard herinnert aan de vervreemding waar Brecht in het theater naar streefde: afstand bewaren van de toneelwerkelijkheid om het publiek tot inzicht te laten komen. Stanislavski blijft de basis van het psychologische theater, met een realistische en emotioneel geloofwaardige manier van acteren.

Jean Genet was een schilderachtig man, niet alleen een goed schrijver, maar ook een bandiet. Zijn romans en toneelstukken schreef hij in de gevangenis. Het werk spreekt mij zo aan, omdat het geboren is uit noodzaak. De verbeelding was zijn manier om in moeilijke omstandigheden te overleven. Zijn werk draait altijd om de outsider en de vraag hoe te overleven in een samenleving waar je niet gewenst bent en je niet thuis voelt. Hij stond op de barricaden voor de verschoppelingen. Vaak gespeelde toneelteksten als *Het Balkon* en *De Meiden* getuigen hiervan.

Ibsen is voor mij een late ontdekking. Ik liet zijn werk links liggen, tot verschillende mensen mij vertelden: 'Jij moet *Hedda Gabler* doen!' Als je door de tijdsgebonden elementen heen kijkt, blijkt de strekking van het stuk verbluffend eigentijds te zijn. Op een grimmige manier uit Hedda haar ongrijpbare ongenoegen, een gevoel van grote leegte en verveling. Het is een tijdsbeeld van een jonge generatie.

Scènes uit een huwelijk van **Ingmar Bergman** is het Europese antwoord op de Amerikaanse klassieker *Who's afraid of Virginia Woolf*. Het is een fenomenale, gelaagde en kleurrijke tekst, die wij met Toneelgroep Amsterdam al drie jaar lang steeds weer spelen. De personages beleven in hun relatie de wereldproblematiek op microniveau. Oorlogen, vredesverdragen, vreemdgaan, weer terug bij elkaar komen. Het stuk is een ode aan de tolerantie: je moet accepteren dat de ander echt anders is dan jij. Iedereen blijft in de ogen van de ander uiteindelijk een vreemdeling.

Bernard-Marie Koltès zie ik als dé schrijver van de jaren tachtig. *In de eenzaamheid van de katoenvelden* maakte hem bekend in heel Europa. De dialoog tussen een dealer en een klant, die je niet laat weten wat voor deal zij concreet met elkaar bespreken, krijgt een universele betekenis. Hij schildert de relatie tussen twee mannen als een deal en geeft zo een beeld van maatschappelijke verhoudingen. Alles draait om handel: ik geef je iets en weet dat ik daar iets voor terugkrijg. Zijn taal is flamboyant en herinnert aan het retorische theater van de zeventiende eeuw. Zijn mensvisie is bitter, de liefde is de grote afwezigheid in zijn werk.

De tijdgeest van de jaren negentig zie ik zeer samengebond terug in het werk van **Sarah Kane**. Zij schreef een klein, maar krachtig oeuvre, met als meest gespeelde teksten *Blasted* en *Psychoses 4.49*. In Nederland speelt haar werk alleen in het circuit van de kleine zalen, maar in het buitenland is zij bij een veel breder publiek bekend. Zij past in de goede Engelse traditie van schrijvers als Harold Pinter en Edward Bond. Maar het is heftiger, gewelddadig, met gruwelijke beelden. Daaronder schuilt een zeer poëtische laag en een schreeuw om liefde. Haar werk is met bloed en tranen en in hoge nood geschreven. Maar zij slijpt haar woorden als een edelsteen, tot een kern overblijft van spijkerhard graniet. Het ene stuk ontwikkelt zich door in het volgende, tot zij op jonge leeftijd, zij was 28, zelfmoord pleegde.